

ΟΤΑΝ Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ ΚΑΤΑΡΡΕΕΙ ΣΤΟ ΚΙΕΒΟ (του Μ. Αλ-Χαντάντ)

Πολλά λέγονται για τον πόλεμο μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας: τα γεγονότα, τα κίνητρα και οι επιπτώσεις του για τον κόσμο. Αυτό το άρθρο δεν εμβαθύνει σε αυτά τα θέματα, ούτε παρουσιάζει κάποια προοπτική σχετικά με τα αποτελέσματά του. Αντίθετα, ρωτά, μακριά από την ένταση του πολέμου, αν και όχι ξεχωριστά

από αυτόν, πώς θα επηρεάσει αυτός ο πόλεμος τον ανθρώπινο πολιτισμό, ανεξάρτητα από τα πιθανά συμπεράσματά του, στρατιωτικά και πολιτικά;

Φαίνεται ότι η απάντηση είναι η εξής: Ο μύθος της «σύγκρουσης πολιτισμών» έχει καταρρεύσει. Αυτός ο μύθος διαμορφώνει την παγκόσμια κουλτούρα για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα, ειδικά από το 1996, την ημερομηνία έκδοσης του βιβλίου του Αμερικανού πολιτικού επιστήμονα Samuel Huntington, ο οποίος χρησιμοποίησε αυτή τη φράση ως τίτλο.

Αυτός ο μύθος έχει ενσωματωθεί σε όλους τους πολιτισμούς. Οι κυρίαρχες δυνάμεις έβλεπαν σε αυτόν δικαιολόγηση για την κυριαρχία τους όταν υπέθεταν ότι ο «άλλος» ήταν κακόβουλος, επιζητώντας την πτώση του (αυτή ήταν μια από τις θεωρίες του Χάντινγκτον). Και ο κυριαρχούμενος κόσμος είδε σε αυτό μια δικαιολογία για την απόρριψη της μεταρρύθμισης, με το επιχείρημα ότι αυτή είναι ένα ξένο αίτημα που στοχεύει στη στερέωση αυτής της ηγεμονίας.

Ο μεγάλος Άραβας φιλόσοφος Mohammed Abed al-Jabri απάντησε στη θεωρία της «σύγκρουσης των πολιτισμών» σε ένα βιβλίο με τίτλο «Criticizing the Need for Reform» (2005). Ανάμεσα στα πιο

εξέχοντα επιχειρήματά του είναι η ανάγκη εγκατάλειψης της έννοιας της «μεταρρύθμισης» επειδή είναι δυτικό αίτημα. Είμαστε ακόμα μπλεγμένοι σε αυτή τη συζήτηση για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα- ούτε μεταρρυθμιζόμαστε, ούτε ξεπερνάμε την ηγεμονία των άλλων, ούτε ο άλλος θα μας μεταρρυθμίσει ούτε θα αφαιρέσει την επιρροή του πάνω μας.

Η θέση της «σύγκρουσης των πολιτισμών» δεν υιοθετήθηκε ευρέως λόγω της ισχύος των επιχειρημάτων της, της σαφήνειας των εννοιών της και του βάθους των συνεπειών της. Αντίθετα, ήταν δημοφιλής λόγω σημαντικών γεγονότων που φαινόταν να είχε προβλέψει πριν συμβούν. Παρείχε την απλούστερη εξήγηση για αυτές τις εξελίξεις, η πιο σημαντική από τις οποίες ήταν ο δεύτερος και τρίτος πόλεμος του Κόλπου, δηλαδή οι αμερικανικές επεμβάσεις στο Ιράκ μεταξύ 1990 και 2003.

Γράφοντας για αυτό το θέμα, ο Άραβας φιλόσοφος Mahdi Elmandjra, στο βιβλίο του "Ο πρώτος πολιτισμικός πόλεμος", προβλέπει την εισβολή στο Κουβέιτ από τον Σαντάμ Χουσεΐν με την ίδια ακριβώς γραμμή που κάποιοι έχουν ερμηνεύσει τον πόλεμο του Πούτιν στην Ουκρανία. Το έβλεπε ως αμυντική ενέργεια, και την εισβολή και την αντίδραση της Δύσης ως την αρχή μιας νέας φάσης, μιας «ανυπακοής», αναφερόμενος στον μύθο μιας σύγκρουσης πολιτισμών και χρησιμοποιώντας τον ενάντια στη κυρίαρχη πλευρά.

Ωστόσο, η σύγκρουση των πολιτισμών δεν είναι παρά ένας μύθος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από την κυρίαρχη όσο και από την κατακτημένη πλευρά. Δεν ήταν απαραίτητο για τους Άραβες στοχαστές να ασχοληθούν με την οικοδόμηση των ιδεών τους με βάση αυτόν τον μύθο ή το βιβλίο του Χάντινγκτον να μεταφραστεί στα αραβικά πολλές φορές, ενώ άλλα, πιο σημαντικά σύγχρονα έργα δεν έχουν ακόμη μεταφραστεί. Οι Άραβες στοχαστές δεν χρειάστηκε να επιλέξουν μεταξύ της υπόθεσης της σύγκρουσης πολιτισμών του Χάντινγκτον και της υπόθεσης του τέλους της ιστορίας και του τελευταίου ανθρώπου, που δημοσίευσε ο Francis Fukuyama πριν από χρόνια και είναι επίσης μύθος.

Και σε κάθε περίπτωση, αυτός ο συνεχιζόμενος πόλεμος στην Ουκρανία διέψευσε την υπόθεση της σύγκρουσης των πολιτισμών μπροστά στα μάτια όλων. Είναι ένας πόλεμος μεταξύ δύο γειτόνων που μοιράζονται την ίδια θρησκεία. πράγματι, όχι μόνο είναι και οι δύο Χριστιανοί, είναι και οι δύο Ορθόδοξοι. Επιπλέον, μοιράζονται τον ίδιο (ρωσικό) πολιτισμό και ιστορία (το Κίεβο, η πρωτεύουσα της Ουκρανίας, είναι η ιστορική πρωτεύουσα του ρωσικού έθνους και η πρώτη του αυτοκρατορία), τα σύνορα των χωρών ήταν ανοιχτά και εκατομμύρια Ρώσοι συνήθιζαν να κάνουν διακοπές στην Ουκρανία. Παρ' όλα αυτά, ξέσπασε πόλεμος. Όπως ο δεύτερος πόλεμος του Κόλπου, που ξεκίνησε με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, δύο χώρες που μοιράζονται επίσης τον ίδιο πολιτισμό, δεν πρόκειται για σύγκρουση πολιτισμών.

Το ερώτημα εδώ δεν είναι γιατί ξέσπασε ο πόλεμος στην Ουκρανία. Αυτή η ερώτηση χρειάζεται πολιτική ανάλυση, αλλά όλοι όσοι άκουγαν τη μακροσκελή ομιλία του Ρώσου Προέδρου ώρες πριν από τον πόλεμο, στην οποία τη δικαιολογούσε, παρατήρησαν ότι έχει τις ρίζες της στο μακρινό παρελθόν. Δεν υπάρχει καμία αναφορά σε σύγκρουση μεταξύ πολιτισμών ή ακόμη και στον Ψυχρό Πόλεμο, αν και η σοβιετική περίοδος επικρίθηκε βίαια. Η ρητορική του είναι αυτή των συγκρούσεων του 19ου αιώνα και του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, όταν ήταν φυσιολογικό να δικαιολογούνται οι πόλεμοι με ζητήματα στρατηγικού βάθους και εθνικής ασφάλειας. Έτσι δικαιολογούνταν οι πόλεμοι εκείνη την εποχή, συμπεριλαμβανομένου του Α' και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτοί οι πόλεμοι έφτασαν σε μια αφάνταστα φρικτή κλίμακα με τον ναζισμό, και οι παλιότερες αιτιολογήσεις έμοιαζαν να ανήκουν στο παρελθόν λόγω της βαριάς επίδρασης που είχαν αυτές οι συγκρούσεις στην συνείδησή μας.

Σε τελική ανάλυση, γιατί ξεσπούν πόλεμοι; Πρώτον, για συμφέροντα. Ο Ψυχρός Πόλεμος δεν ήταν μια σύγκρουση μεταξύ ιμπεριαλισμού και σοσιαλισμού όπως θα το ήθελε ο Λένιν. Αντίθετα, πολεμήθηκε μεταξύ ενός αυτοκρατορικού σχεδίου υπό την ηγεσία των ΗΠΑ και ενός άλλου υπό την ηγεσία της ΕΣΣΔ. Προώθησε μια αντιπαράθεση μεταξύ νέων γεωοικονομικών

πόλων, με τη Ρωσία να είναι η πιο αδύναμη από τους δύο, επειδή η οικονομία της παρέμενε εξαρτημένη από την εξαγωγή πρώτων υλών. Έτσι, πήρε την πρωτοβουλία να ξεκινήσει πολέμους γιατί δεν μπορούσε να συνεχίσει να ανταγωνίζεται οικονομικά. Όσο για τη Δύση, η οποία στα λόγια αποδέχεται τη δημοκρατία, τον πλουραλισμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας, επιβεβαιώνει για άλλη μια φορά ότι δεν ανέχεται να βλέπει μια δύναμη εκτός της παγκόσμιας οικονομίας, και δεν συμερίζεται την άποψή της για το πώς πρέπει να λειτουργεί ο κόσμος.

Δεύτερον μετά την προώθηση συμφερόντων, έχουμε την ιδεολογία. Ορισμένα πολιτιστικά γνωρίσματα θα μπορούσαν να είναι καταλύτες για πόλεμο ή να χρησιμοποιηθούν ως πρόσχημα για να διαιωνιστούν αυτοί, ακόμα και όταν δεν συνειδητοποιούνται τα συμφέροντα. Μπορούμε να κατατάξουμε τους θρησκευτικούς πολέμους σε αυτήν την κατηγορία, και το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε για τη σύγκρουση μεταξύ των Αράβων και του Ισραήλ, η οποία συνεχίζεται παρά το γεγονός ότι τα αντίπαλα μέρη δεν προωθούν κανένα συμφέρον μέσω αυτής.

Και σε αυτή τη βάση, η θεωρία της σύγκρουσης των πολιτισμών δεν είναι ένα χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο. Δεν βοηθά στην εξήγηση της νέας παγκόσμιας τάξης, η οποία δεν έχει τελικά και τίποτα το νέο να την χαρακτηρίζει. Ο πόλεμος της Ουκρανίας έκανε αυτή την αχρηστία της θεωρίας ακόμη πιο εμφανή. Όσο για τη σχέση μεταξύ πολέμων και συμφερόντων, και τα δύο επηρεάζουν το ένα το άλλο. η σχέση τους είναι μια «διαλεκτική» σχέση, όπως το έθεσε ο Μαρξ.

Ούτε τα συμφέροντα απλά τροφοδοτούν μια σύγκρουση των πολιτισμών, όπως πίστευε ο Χάντινγκτον, ούτε ο πολιτισμός αποτελεί πρόσχημα για την προώθηση συμφερόντων όπως ισχυρίζεται ο μαρξισμός. Μια συγκεκριμένη πολιτιστική πεποίθηση μπορεί να διασταυρωθεί με ένα συγκεκριμένο συμφέρον και η ίδια πεποίθηση μπορεί να διασταυρωθεί με ένα διαφορετικό ή αντιφατικό συμφέρον. Επομένως, κανένας πολιτισμός δεν μπορεί να συσχετιστεί με ταξικά ή εθνικά συμφέροντα, ούτε οποιαδήποτε τάξη ή εθνικό συμφέρον μπορεί να παράγει έναν δικό της

πολιτισμό.

Τελικά, καμία υπόθεση δεν μπορεί να δώσει μια ολοκληρωμένη εξήγηση. ούτε η υπόθεση των ιερών πολέμων, η υπόθεση του ιμπεριαλισμού ή η υπόθεση της σύγκρουσης των πολιτισμών. Κάθε ιστορική περίπτωση έχει τις ιδιαιτερότητές της. Όσο για την ανθρωπολογία του πολέμου, είναι η ανθρωπολογία της σχέσης του ανθρώπου με τη βία ή τη βία στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι φυσικά εμφύλιος, και φυσικά βίαιος επίσης. Η σύγκρουση μεταξύ βίας και πολιτισμού χρονολογείται από τη Λίθινη Εποχή, καθώς κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα εάν οι πρώτοι άνδρες ακόνισαν τις πέτρες για να χτίσουν κατοικίες, να απολαύσουν την ομορφιά του σχήματος που έπαιρναν αυτές, ή να σκοτώσουν τους αντιπάλους τους. Αλλά αναμφίβολα διακήρυξαν, με αυτή την ασάφεια που περιβάλλει τις προθέσεις τους, την εμφάνιση του πολιτισμού, που είναι ένα μείγμα όλων αυτών.

Μοχάμεντ αλ-Χαντάντ

πηγή : Asharq Al Awsat